

РЕЦЕНЗІЯ

**на дисертаційну роботу
Ніколайчука Антона Петровича**

**«Модернізація простору публічних бібліотек України як центрів
громадської взаємодії», подану на здобуття ступеня доктора філософії з
галузі знань 02 «Культура і мистецтво» зі спеціальності
029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»**

Актуальність теми дослідження. Публічна бібліотека нині постає як унікальна соціокомунікаційна установа, здатна забезпечити відкритий, інклюзивний та змістовно насичений простір для кожної людини незалежно від її соціального статусу. Вона трансформується із традиційного сховища книжкових фондів у багатофункціональний центр громади, що поєднує освітні, культурні та соціальні функції. Наукове осмислення сучасних практик бібліотечної діяльності має не лише констатувати їхні здобутки та проблеми, але й окреслити перспективи подальшої трансформації бібліотек у ключові інституції соціальної інтеграції та культурного розвитку громади.

Актуальність теми дослідження визначається наявністю протиріч між: об'єктивною потребою українських громад у системній розбудові публічних бібліотек як «третього місця» та консервативним підходом місцевої влади щодо підтримки та фінансування цих процесів; необхідністю прискореної трансформації публічних бібліотек України в умовах війни й повоєнного відновлення в мультифункціональні інклюзивні відкриті простори, що спонукає до розв'язання цих пролем. Ґрунтовний аналіз бібліотекознавчої думки останніх років дозволяє констатувати відсутність науково обґрунтованих типових моделей модернізації простору публічних бібліотек України як центрів громадської взаємодії в контексті реалізації концепції «третього місця», що є додатковим свідченням актуальності теми дослідження.

Дисертація Антона Петровича Ніколайчука виконана в межах цільових комплексних програм науково-дослідницької роботи Київського національного університету культури і мистецтв (КНУКіМ) «Актуальні проблеми інформаційно-комунікаційної науки й освіти» (державний реєстраційний номер 0118U100212) та «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа як предмет комплексного дослідження: теорія, історія, практика» (державний реєстраційний номер 0124U001231), а також пов'язана з планом наукової і навчально-методичної роботи кафедри інформаційної діяльності та зв'язків з громадськістю КНУКіМ.

Наукова новизна результатів проведених досліджень та їх наукова обґрунтованість. Наукові положення, що містяться у дисертаційній роботі, є аргументованими, ґрунтуються на релевантній методології, спираються на сучасні дослідження провідних вчених бібліотечної галузі. Дисертація характеризується новизною, зокрема автором *вперше* обґрунтовано основні етапи еволюції базових організаційних моделей функціонування бібліотеки як «третього місця»: визначено перший етап, що пов'язаний з 1980-тими роками та французькою моделлю «Бібліотека-медіатека»; другий етап (1989-2009 рр.) – американською моделлю «третього місця» Р. Ольденбурга; третій етап (2010 р. – по цей час) – данською моделлю «Чотири простори бібліотеки»; здобувачем доведено, що онтологічними властивостями простору бібліотеки як «третього місця», які відрізняють її від традиційної моделі є: фізична та фінансова доступність, гостинність, гнучкість та адаптивність, нейтральність, доброзичливість, комфортність, демократичність, інклюзивність, посилення ступеня людиноцентричності у обслуговуванні користувачів та їх системної залученості до діяльності бібліотеки; визначено критерії оцінки ефективності діяльності бібліотеки як «третього місця», серед яких не кількість книговидач, а зниження рівня стресу, соціальної та/або цифрової ізоляції населення; підвищення рівня суспільної резильєнтності та ступеня довіри користувачів до бібліотеки через зростання в них зацікавленості участі в її заходах; кількість інноваційних проєктів та громадських ініціатив, які ініційовані або втілені в

стінах бібліотеки; розроблено концептуальну модель модернізації простору бібліотеки як «третього місця», яка поєднує організаційно-функціональну, ресурсно-інфраструктурну та змістовно-діяльнісну складові, системна взаємодія яких забезпечується визначенням політики та профілізації функцій бібліотеки та її філій, налагодженням сталої комунікації між бібліотекою та громадою, постійним підвищенням кваліфікації персоналу за для набуття універсальних крос-культурних навичок та компетентностей; запропоновано інтегрований (для таких типів бібліотек, які не мають філій та є єдиними доступними соціокультурними закладами в зоні обслуговування громади) та профілізований (для ЦБС, що мають філії в індустріальних районах великих міст) формати трансформації простору бібліотеки як «третього місця», що сприятиме раціональному використанню обмежених матеріально-технічних, техніко-технологічних, фінансових та кадрових ресурсів публічних бібліотек України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у їх використанні як напрямів модернізації публічних бібліотек України в контексті концепції «третього місця» та як методологічної основи для бібліотекознавчих досліджень, спрямованих на підвищення ефективності бібліотечної діяльності. Матеріали дисертації можуть використовуватися у навчальному процесі закладів вищої освіти для підготовки фахівців за спеціальністю В13 «Бібліотечна, інформаційна та архівна справа», оновлення змісту освітніх компонент бібліотекознавчого циклу, а також в системі підвищення кваліфікації бібліотекарів.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і семи підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатку. У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження, завдання, методологію, сформульовано наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження, зазначено апробацію результатів дослідження, відомості про публікації здобувача, структуру й обсяг дисертації. У *першому розділі* розкрито стан наукового розроблення проблеми та джерельну базу дослідження, узагальнено внесок українських та зарубіжних бібліотекознавців в розроблення

проблеми модернізації простору бібліотек в контексті концепції «третього місця», обґрунтовано вибір методологічних підходів та дослідницьких методів. У *другому розділі* дисертації розглянуто концептуальні засади функціонування бібліотеки як «третього місця», охарактеризовано зарубіжний досвід трансформації функцій та просторової організації публічних бібліотек, визначено сучасні формати розбудови простору публічних бібліотек України. У *третьому розділі* розкрито сутність та структуру концептуальної моделі модернізації простору публічних бібліотек України як центрів громадської взаємодії в контексті реалізації концепції «третього місця», яка спирається на системну взаємодію її базових складових: організаційно-функціональної, ресурсно-інфраструктурної та змістовно-діяльнісної. Обґрунтовано, що ця взаємодія забезпечується визначенням політики та профілізації функцій бібліотеки та її філій, налагодженням сталої комунікації між бібліотекою та громадою, постійним підвищенням кваліфікації персоналу задля набуття універсальних крос-культурних навичок та компетентностей.

Висновки дисертації містять узагальнені положення отриманих результатів дослідження, відповідають поставленим завданням і меті дослідження.

Список використаних джерел (263 позиції) репрезентативний і відображає належний рівень опрацювання досліджуваної проблематики. Оформлення списку відповідає вимогам Національного стандарту України 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

За темою дисертації опубліковано 10 одноосібних наукових праць здобувача, з них: 3 статті у виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») за спеціальністю 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа, 7 праць апробаційного характеру у збірниках матеріалів міжнародних і всеукраїнських наукових і науково-практичних конференцій. Наукові публікації відповідають вимогам МОН України до робіт на здобуття ступеня PhD.

Оцінка рівня опанування здобувачем методології наукової діяльності.

Досягнуті автором результати дослідження є науково достовірними та логічними, що підкріплюється ґрунтовним опрацюванням законодавчо-нормативної бази, наукових джерел, систематизацією отриманих відомостей і концептуальних положень. Автор засвідчив високий ступінь опанування наукової методології, навичок аналізу, синтезу, що характеризується обраною і застосованою в науковому дослідженні сукупністю наукових методів.

Під час рецензування дисертації порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, текстових запозичень без посилань, фабрикацій та фальсифікацій) не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи дисертаційну роботу А.П. Ніколайчука, його науковий рівень і здобуті результати, вважаю за доцільне вказати на певні дискусійні положення та висловити окремі зауваження й побажання.

1. У роботі простежується узагальнення поняття "користувач публічної бібліотеки". Створюючи модель простору як центру громадської взаємодії, автору варто було б провести більш ширше розмежування цільової аудиторії, визначити окремі нові категорії користувачів та особливості їх обслуговування, серед яких – внутрішньо переміщені особи (ВПО), які шукають у бібліотеці простір для інтеграції, ветеранів та людей із видимими та невидимими травмами війни, що потребують специфічних умов для інклюзивної взаємодії та психосоціальної реабілітації та інш.

2. Розвиваючи концепцію бібліотеки як центру громадської взаємодії, автору доцільним було б більше уваги приділити викликам стрімкої цифровізації та інтеграції технологій штучного інтелекту (ШІ) в повсякденне життя громад. Зокрема, конкретизувати як саме модернізований фізичний простір бібліотеки має взаємодіяти з віртуальним простором та доповнювати один одного.

3. Варто було б дисертацію доповнити додатками, в яких надати фото, ілюстрації зонування бібліотечних просторів різних країн світу та України,

здійснити їх порівняльний аналіз, що значно б покращило сприйняття, запропонованих в дисертації, моделей.

Висловлені побажання не є принциповими та не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи А. П. Ніколайчука, мають рекомендаційний характер та вказують на подальші перспективи досліджуваної теми.

Висновок. Дисертація Антона Петровича Ніколайчука «Модернізація простору публічних бібліотек України як центрів громадської взаємодії», подана на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа», відповідає «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, та вимогам, встановленим наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. №40 (зі змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019), що дає підстави для присудження Антону Петровичу Ніколайчуку наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа».

Рецензент:

докторка історичних наук, професорка,
професорка кафедри інформаційної діяльності та
зв'язків з громадськістю Київського національного
університету культури і мистецтв

Тетяна НОВАЛЬСЬКА

Підпис		від	
Начальник ВК			
"27"	07		2026 р.

